

Воловик О. А.,
*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри господарського права,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВОСУДДЯ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИМІРУ

Економічне правосуддя є узагальнюючим поняттям, що у вітчизняній правовій доктрині майже не розроблено, під яким звичайно розуміється діяльність судів щодо розгляду майнових спорів. У зв'язку із тим, що вітчизняна судова система побудована не тільки за предметним, але й за суб'єктним складом, розгляд таких спорів знаходиться у віданні, головним чином, загальних (місцевих) та господарських судів.

Аналіз даних судової статистики дозволяє стверджувати, що вимір результатів судової діяльності у межах кожної судової підвідомчості відбувається переважно за показниками: кількості розглянутих справ, проценту перегляду (скасування) рішень вищими судовими інстанціями, надходження коштів до державного бюджету (судового збору), реагування на попередження економічних правопорушень (господарськими судами) [1]. При цьому, чи відбувається (та з яких методологічних позицій), наприклад, оцінка причин та наслідків зростання/зменшення кількості звернень до суду, і чи (як) корелюють між собою показники звернень до суду у попередньому та поточному періоді — невідомо.

Ефективність економічного судочинства не вимірюється, оскільки відсутнє державне замовлення, немає методики подібних вимірів. Судова статистика фіксує лише кількісні показники діяльності судової системи, а результати її аналізу стосуються переважно організаційних питань («навантаження» на суддю), посилення «вертикалі законності» (щодо зменшення кількості оскаржень та скасованих рішень вищими інстанціями).

Відомі слова Ю. Андропова «Чи знаємо ми суспільство, в якому живемо?» можна повністю адресувати вітчизняній системі економічного судочинства. Чому за опитуваннями у суспільстві (наприклад, щодо рівню довіри до правосуддя) та спостереженнями міжнародних інституцій ми маємо занижений рівень захисту права власності, згорання інвестицій та таку судову систему, яка потре-

бує якомога скорішого реформування, але щорічні підсумки роботи судів свідчать про начебто «планово-прибуткову» (задовільну) їх роботу?

Причина уявляється в тому, що поняття (економічної) ефективності судочинства (зокрема, господарського та ін.) є предметом виключно вузько-наукових та вкрай поодиноких інтересів (досліджень), які жодним чином не впливають на правову політику та навіть замало на правову науку. До останніх розвідок у цій галузі слід віднести дослідження С. Ф. Демченка, який вважає сукупний господарський процес ефективним, якщо він є доступним та законним (справедливим), — це забезпечує єдність соціальної ефективності (як доступності) та економічної (як еквіваленту відновлення юридичної рівноваги між учасниками відносин). (Питання ефективності у праві (в цілому) було предметом активних досліджень радянських науковців, і загальноприйнятою є думка, що ефективність правових норм може бути визначена як співвідношення між фактичним результатом їх дії і тими соціальними цілями, для досягнення яких ці норми були прийняті) [2].

Але чи правильно вважати економічну ефективність судового (господарського) процесу апріорі еквівалентом справедливої юридичної рівноваги? Чи гарантує юридична рівновага (законність, справедливість) економічну ефективність? Для дискутування відповідей на подібні питання набувають науковий та практичний інтерес міждисциплінарні розвідки до галузі знань під назвою «економіка і право» (або економічний аналіз права — далі ЕАП), що зародилась у США та отримала широке міжнародне визнання [3]. Наведемо лише три наступні тези.

1. Головне призначення судової системи полягає у захисті права власності та добровільних контрактів.

2. Такий захист є ефективним, якщо він відбувається за формою (теоремою), що її свого часу вивів Р. Познер: «Юридичні правила повинні імітувати ідеальний ринок» [4]. Тобто, економічна рівновага є моделлю (орієнтиром) для юридичної (юридичних правил, рішень), а не навпаки (юридична рівновага начебто преюзмує економічну).

3. Коли судова система відбирає та усуває неефективні правові рішення з певних питань (замінюючи їх на ефективні), а потім відповідних звернень до судової системи (як показник) зменшується, бо всі питання вирішуються у межах добровільних угод, є

підстави вважати, що у державі діють ефективні юридичні правила (варіант розквіту тоталітарної держави, де конфліктні питання вирішуються репресіями, тут не розглядається).

Наведені міркування та перенесення їх у площину вітчизняного правового аналізу є непростю справою, — звичайно позитивістська цінність законності завершує піраміду фахового світогляду правників. Але саме судовий (а не законодавчий) розвиток приватного права сьогодні є найбільш органічним та динамічним у світі щодо реагування на економічні виклики. Отже, виміри правосуддя потребують вивчення *кількісно-якісних* кореляцій.

Література

1. Постанова Пленуму Вищого господарського Суду України від 21.02.2013 № 5 «Про підсумки роботи господарських судів України у 2012 році та завдання на 2013 рік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vgsu.arbitr.gov.ua/files/pages/ppVGSU_21022013_5.pdf; Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2010 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://законь.com/12422-sudova-statistika.html>.

2. Демченко С. Ф. Теоретико-методологічні засади ефективності господарського судочинства: дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук: спец.12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». — К., 2010. — 428 с.

3. Ярцева Н. В. Современные концепции экономической мысли: Учебное пособие / Н. В. Ярцева. — Барнаул: Издательство АГУ, 2003. — 272 с.

4. Познер Р. А. Экономический анализ права /пер. с англ. под. ред. В. Л. Тамбовцева. — СПб., Экономическая школа, 2004, в 2-х т., Т. 1. — 544 с., Т. 2. — 464 с.

Гадяцька І.В.,

*студентка 4 курсу Інституту прокуратури та слідства
Національний університет «Одеська юридична академія»*

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ФУНКЦІЇ УЗГОДЖЕННЯ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Досягнення балансу у приватно-правових та публічно-правових відносинах становить один з пріоритетних напрямів подальшого розвитку господарського права України, що підтверджує необхідність виділення та ретельного дослідження функції узго-